

Educación(es), escuela(s) y pedagogía(s) en la cuarta revolución industrial desde Nuestra América (Tom III)

Marco Raúl Mejía Jiménez. Ediciones Desde Abajo, 2020.

Juan Sebastián Correa Delgado¹

ORCID: 0000-0002-5780-3205

Per citar: Correa Delgado, J. S. (2022). [Ressenya del llibre *Educación(es), escuela(s) y pedagogía(s) en la cuarta revolución industrial desde Nuestra América (Tom III)*], de Marco Raúl Mejía Jiménez]. *Revista de Treball Social*, 222, 141-143. <https://doi.org/10.32061/RTS2022.222.08>

El mestre Paulo Freire (2010) situa l'acció-reflexió pedagògica en els fonaments socials, ja que "cap societat s'afirma sense el perfeccionament de la seva cultura, de la ciència, de la recerca, de la tecnologia, de l'ensenyament. I tot això comença amb la preescola" (p. 73). El món contemporani està experimentant la consolidació de la quarta revolució industrial, on la ciència i la tecnologia se situen com a generadors de riquesa i desenvolupament econòmic i, per això, l'escola travessa transformacions cada vegada més accelerades. En aquest marc, aquest llibre es pregunta pel lloc de la pedagogia crítica, l'educació popular, els moviments socials, el bon viure i les epistemologies del sud gestades a l'Amèrica Llatina (Santos, 2018), en el context global de la intel·ligència artificial (IA), les *big data*, les noves tecnologies de la informació i comunicació (NTIC) i convergents.

L'educador popular Marco Raúl Mejía planteja la seva reflexió des del seu lloc d'enunciació com a fill d'Abya Yala en diàleg amb la dinàmica global. La seva aposta és per una crítica creativa i propositiva que permeti la ruptura amb els dualismes establerts per l'epistemologia universalista, que impedeix la construcció de síntesis disjuntives (Viveiros de Castro, 2010) i híbrides concordes a les necessitats actuals. En aquest sentit, l'autor s'allunya de la perspectiva crítica tecno-fòbica que rebutja l'ús de la tecnologia i internet i proposa, per contra, re-pensar aquestes eines des del paradigma llatinoamericà d'educació tenint en compte les condicions reals i materials del segle XXI.

¹ Treballador social i filòsof, Universitat Industrial de Santander. Estudiant de l'especialització en models d'intervenció en treball social amb joves, Universitat Nacional Autònoma de Mèxic, Escola Nacional de Treball Social. Investigador del Grup de Recerca en Població, Ambient i Desenvolupament-GPAD. juan.correa5@correo.uis.edu.co

Al primer capítol, “Cambio de época, capitalismo globalizado y cuarta revolución industrial”, fa un diagnòstic geopolític de la *mutació històrico-social* que viu el món contemporani amb l’entrada a la quarta revolució en el marc del capitalisme neoliberal i cognitiu. Així descriu els canvis experimentats en el coneixement, la tecnologia, el llenguatge, la informació, la comunicació, la innovació i la recerca, assenyalant succintament els seus impactes en la dimensió humana des del punt de vista econòmic, polític, psicològic, social i cultural. Per això, l’educador popular proposa com a línies de fuga gestar pràctiques pedagògiques des de les cosmogonies i cosmovisions llatinoamericanes, amb la finalitat de trencar la matriu única *euronordamericana* i donar pas a les epistemologies del sud que perviuen en aquest territori.

Al segon capítol, “Reconfiguración de las educaciones, las escuelas y las pedagogías en la cuarta revolución industrial. Espacios en disputa”, segueix un recorregut històric sintètic de la consolidació del model educatiu neoliberal a l’Amèrica Llatina a través de polítiques, lleis, acords, convenis, entre altres, i la seva adaptació en alguns països. Així, l’escola actual promou un paradigma educatiu financer, burocràtic i desigual que reproduceix la concepció de l’ésser humà com a mercaderia. No obstant això, l’autor assenjala algunes experiències de governs progressistes que resisteixen a través de polítiques educatives alternatives, privilegiant el públic sobre el privat i el comunitari sobre l’individual.

Al tercer capítol, “Pero también hijos e hijos de la aldea desde Abya Yala”, problematitza l’estat actual de l’educació llatinoamericana tenint en compte el seu context històric marcat per una aposta epistèmica i política. En aquest sentit, el text reconeix com el sud des de la seva realitat i quotidianitat trenca amb els dualismes i dicotomies; entre teoria i pràctica, ésser humà i naturalesa, local i global, institucionalitat i moviment social. Així, es planteja l’alternativa de pensar l’educació com a filla del llogaret, però simultàniament ciutadana del món, generant una síntesi entre el local i global que l’autor assenjala com a *glocal*. El pluralisme epistemològic permet pensar una educació que qüestiona conceptes com el progrés, el desenvolupament, el rendiment i la productivitat.

Concorde a l’anterior, el quart capítol, “Resistencia-reexistencia educativas en Nuestra América”, passa *de la protesta a la proposta*, ja que l’autor, des de la seva experiència com a educador popular militant del moviment pedagògic llatinoamericà, exposa 24 experiències *glocals* contemporànies en temes com: batxillerats populars, educació intercultural, escoles comunitàries, currículums alternatius, entre altres, que resisteixen al model universalista neoliberal des d’una aposta *geo-pedagògicament situada*.

El llibre es converteix en un referent de consulta per a docents, pedagogs, treballadores socials, especialistes de les ciències socials que busquin alternatives al model financer de l’educació actual. Les idees plantejades permeten generar línies de fuga pedagògiques en el marc de la consolidació de la quarta revolució industrial i el seu capitalisme cognitiu, i aposta per pensar la pedagogia crítica contemporània des d’internet, la

tecnologia, les *big data*, la ciència i els territoris. No obstant això, l'anterior pot concebre's com una proposta atrevida i perillosa per a alguns, però necessària i urgent per a uns altres, perquè tal vegada, com planteja el poeta alemany, "(...) on hi ha perill, creix el que ens salva" (Hölderlin, 1995, p. 395). O viceversa? El debat sobre l'educació en el món contemporani continua obert i aquest és una aportació nascuda a Abya Yala.

Referències bibliogràfiques

- Freire, P. (2010). *Cartas a quien pretende enseñar*. Siglo XXI Editores.
- Hölderlin. (1995). *Hölderlin Poesía completa*. Ediciones 29.
- Santos, B. d. S. (2018). *Una epistemología del sur*. Siglo XXI i CLACSO.
- Viveiros de Castro, E. (2010). *Metafísicas caníbales. Líneas de antropología posestructural*. Katz.